

Így éltek ti...

Francia és magyar karikatúrák Pesten és Budán

Karinthy kortárs irodalmi paródiái, az „Így írtok ti” után szabadon, ezzel az összefoglaló címmel rendezte meg a két intézmény egyesítése utáni első közösen szervezett, párhuzamos kiállításait a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria. A Hősök terén a nagy francia mester, Honoré Daumier (1808-1879) sokoldalú munkássága és főleg a Le Charivari párizsi élclap került az érdeklődők elé, a budavári palotában pedig Faragó József (1866-1906) tevékenysége s a Borsszem Jankó gúnyrajzai a főszereplők. Az iker-tárlatokat Pesten és Budán egyaránt március 3-ig lehet megtekinteni.

Daumier-t már pályafutása elején több havi börtönbüntetésre ítélték az egyik politikai témájú újságrajza miatt, ezzel is megpecsételve állásfoglalásának hitelességét. Hazájában a műfaj megújítójának számított. Balzac a karikatúra Michelangelojának nevezte. A Szépművészeti Múzeum közel hatszáz könyvművet, mintegy másfélszáz fametszetét és négy rajzat tudhatja magáénak. Ezeket épp az utóbbi években újítták fel. Gonda Zsuzsa művészettörténész, a részleg munkatársa válogatta ki a gyűjteményből a százhetven bemutatott képet. A tárlatrendező a javarészt fekete-fehér műveket időrendi sorrendben helyezte el a falakon s a tárlókban. Ezen belül tartalmilag csoportosította a sokszorosított grafikai lapokat. Az első nagy témakör az 1830-as évekből a politikai „torzrajzok” sora, amelyek a különféle szatirikus lapokban (La Caricature és főként a Le Charivari) jelentek meg. Daumier legfőbb ideológiai ellenfele a körtefejűnek nevezett és rajzolt Lajos Fülöp polgárkirály volt, de nem kímélte az ő elnyomó hatalmát

szolgalelkűen támogató politikusokat és országgyűlési képviselőket sem, s habár ők az utókor számára már rég a feledés homályába veszttek, a sajtó cenzúrázása ellen és a szólásszabadság védelmében született alkotások máig sem veszítettek az időszerűségükből.

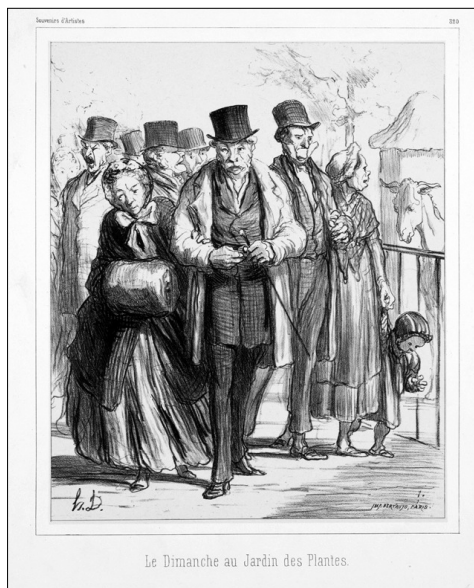
Amikor az 1835-ben bevezetett kíméletlen sajtótörvények teljesen ellehetetlenítették a politikai karikatúrák közlését, kényszerűségből témát váltott és az ismeretlen kisemberek hétköznapijait ábrázolta humorosan. Társadalom-rajzait ma Balzac írásaival egyenrangúnak tartják. A magánélet titkairól *A derék polgárok*, a *Hitvesi erkölcsök* vagy a *Fürdőzők* sorozatokban lebbentette fel a fátylat. Ezekben nemcsak az álerkölcök elé tartott görbe tükröt, hanem a testi torzulásokat és a kövér-sóványosság alkati ellentéteit is kifaragta. Az 1840-es évek végétől, a második köztársaság viszonylagosan szabadabb légkörében fokozatosan visszatért a közéleti témákhoz. Az *igazság szolgálói* című sorozatban például az ügyvédek túlkapásait állította pellengérre, míg a *Kékharsnyák* képein a bimbózó nőmozgalmak vadhajtásait nyesegette, az *Ókori történetekben* pedig a görög-római kultúra iránti túlzott rajongást tette nevetségesé. Az ötvenes évek végéig a korabeli színházi élet, a kiállítások és műtermek világa is előtérbe került a rajzaiban. A hatvanas évek második felében született, késői munkái főként külpolitikai kérdéseket feszegetnek a porosz-francia háborútól az ország hanyatlásán át a második császárság bukásáig. Ezek a drámai erejű, allegorikus ábrázolások a háborús dúlást, hazája összeomlását emelik egyetemes magaslatra. Daumier korabeli magyar hatását szemléltetik a Charivari magyar változatában

Honoré Daumier: Le a függőnnyel, a bohózatnak vége! (1834)

Honoré Daumier: Könnyű szellő jelzi a tavasz közeledtét (1855)

Honoré Daumier: Vasárnap az állatkertben (1862)

Szerelmey Miklós litográfiái, amelyek már átvezetnek a budavári társ-kiállítására...

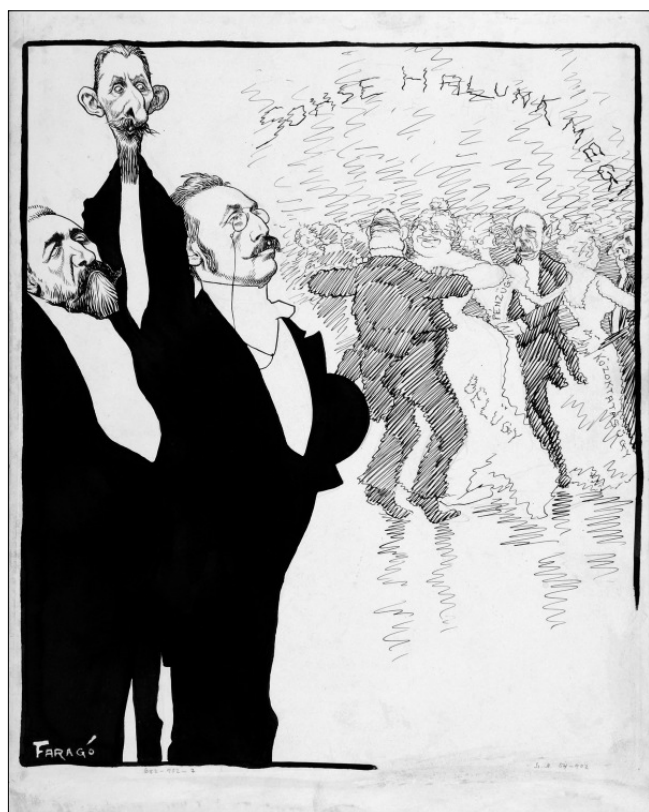
Nálunk Faragó Józsefet tekintik az angolszász és francia gyökerű karikatúra-stílus meghonosítójának. Már a müncheni festészeti akadémián közismertté vált a munkatársairól és barátairól rögtönzött karikatúráival, s pályafutását is gúnyrajzokkal folytatta. 1890-től rendszeresen küldözött belőlük a budapesti élclapokba. Nem általános típusokat ábrázolt, hanem a politikai élet jól felismerhető egykori szereplőit. 1894-ben hazatelepült és a budapesti Borsszem Jankó munkatársa lett. „Torz-rajzai” annyira tömörek voltak, hogy jobbára szöveg sem kellett az alaphelyzet megértéséhez, alakjait pedig akár név szerint is beazonosították a kortársak. A belpolitikai csatározásokról készített gúnyképeit hétről-hétre türelmetlenül várták. A rendezők, Földi Eszter és Hessky Orsolya művészettörténészek, a tárlat első részében ezekből mutatnak be válogatást. (A Magyar Nemzeti Galéria és a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka gyűjteményéből érkeztek a képek.) A második egység a hazai képzőművészeti élet görbe tükré, a Műcsarnok évente kétszer megrendezett kortársi seregszemléi nyomán. Faragó egy-egy rajzlapon hat-nyolc kisebb képet vázolt fel, amelyek az adott kiállítás egyes műveit karikírozták. Érdekes művészettörténeti ráadás, hogy néhány, akkoriban rendkívül népszerű kiállítót ma már egyáltalán nem tartunk számon, más – akaratlanul is botrányt kavart – mesterek pedig időközben

elsőrangú alkotókká váltak a szemünkben. A tárlatrendezők dicséretes ötlete, hogy a nagybányai iskola festőinek (pl. Ferenczy Károly, Csók István, Fényes Adolf, Bihari Sándor) Faragó-féle karikatúrákon szereplő képei mellett bemutatják az eredeti remekműveket is. Zala György és Telcs Ede szobrai is ott láthatók a rajzmásaik mellett. Az utolsó rész Faragó sokrétű grafikai munkásságát taglalja: rézkarctech-nikával készült ex libriseit (vagyis a megrendelőre szabott, személyes könyv-jegyeit) éppúgy bemutatja, mint az ismert korabeli művészekről papírra vetett, karikatúrába hajló, kisméretű portréit, amelyek javarésze mára szétszóródott, alkotójuk hírneve pedig méltánytalanul elhalványult...

Wagner István

Faragó József: A műtárlatról. Csók István Báthory Erzsébet című műve alapján (1895)

Faragó József: „Sohse halunk meg!” (1900)

Faragó József: Jelen és jövő (1901)